

KIRJAKIELEN KAKSOISPASSIIVI

Nykymaiset kielenkäytön oppaat (ks. esim. Itkonen 1982: 283; Ikola 1983: 58; Iisa, Oittinen ja Piehl 1994: 210; palaan kielioppaisiin lopumpana) suosittavat välttämään passiivin liittotempuksissa ja eräiden yksipersonaisesti käytettyjen havaintoverbien yhteydessä muotoja, joissa passiivin tunnus on liitetty kahteen saman verbiryhmän verbiin. Kartettavia ovat siis mm. sellaiset muodot kuin *ollaan ostettu, ei oltu haluttu, oltaisiin hankittu; tunnutaan kerrottavan*.¹ Kyseeseen tulevat muotoryhmät ovat passiivin indikatiivin perfekti ja pluskvamperfekti, konditionaalin perfekti ja (marginaalisesti) potentiaalin perfekti sekä näiden kaikkien ryhmien kieltomuodot. Edelleen verbit *näkyä, näyttää, kuulua, tuntuu* kehoitetaan säilyttämään aktiivimuodossa passiivista referatiivista lauseenvastiketta

(Ikolan 1978: 25–29 termi) käytettäessä. Nimitän näissä ryhmissä esiintyvää kaksinkertaista passiivimuotoa seuraavassa kaksoispassiiviksi.²

Tuota mainittua kielenkäytön ohjetta rikotaan laajalti. Olen parin vuoden aikana, syksystä 1993 kevääseen 1995 kerännyt lähinnä joukkoviestimistä ja toisaalta yliopilasaineista näytteitä näiden muototyyppien norminvastaisesta käytöstä. Poimintani eivät ole systemaattisia, vaan arkisten luku-, kuuntelu- ja katselutuokioiden myötä syntyneitä. Esitän näytteitä havainnoistani. Tähdennän, että poimintoni edustavat kirjoittajan tai puhujan omaa tekstiä ja ovat tyylilajiltaan asiaproosaa. En ole ottanut mukaan esim. sanomalehti uutisissa viljalti esiintyviä haastateltavan lausumien suoranaisia referaatteja, joissa kaksoispassiivi on

¹ Käsittelen tässä artikkelissa vain kirjakielen, normikielen, kaksoispassiivimuotoja. Rajaus on jossain määrin luonnoton: on selvää, että puhekielessä laajalti sekä aktiivin että passiivin funktioissa käytettävät kaksoispassiivimuodot ruokkivat kirjakielen käytänteitä. Palaan puhekielen kaksoispassiiviin toisessa yhteydessä.

² Suomen kielen deskriptiivista kielioppia kirjoittava ryhmä käyttää ilmiöstä nimitystä, joka perustuu passiivimuotojen keskinäiseen kongruenssiin. — Kiitän työryhmän jäseniä Vesa Koivistoa ja Henna Makkonen-Craigia tämän artikkelin varhempaan versioon tutustumisesta ja asiantuntevista kommentteista.

puhekieltä myötäillen ylt'yleinen.

- 1) Eduskunnan ruokalassa *olla*an myös *alistuttu* markkinavoimien ja markkinoinnin hyökkäyksille. *Kansan Uutiset* 14.10.1993
- 2) Miestä [= neuvostoliittolaista loikkaria] ei palautettu, ja pääministeri Sorsalle annettiin tehtäväksi tarvittaessa selittää asia suurlähettiläs Maltseville. *Oltiinhan* tapauksessa *toimittu* ainakin neuvostoliittolaisten mielestä vastoin normaalia käytäntöä. *Suomen Kuvalehti* 43/1994
- 3) »Mozartin pianokonsertto KV 466, tuo kaunein ja dramaattisin työ mitä voi kuullakseen toivoa, meni ohi kuin *oltaisiin oltu* ostoksilla supermarketissa», Vetter kirjoittaa. [Hollantilaisen *De Telegraaf* -lehden musiikkiarvostelijan Eddie Vetterin arvostelun käännöksestä] *Helsingin Sanomat* 10.9.1994
- 4) Maailmalla *ei olla oltu* tyytyväisiä YK:n päätöksien puolueettomuudesta sekä rauhanturvatoiminnan todellisesta päämäärästä. Ylioppilasaikane, kevät 1994.
- 5) VTT:n pääjohtaja Markku Mannerkoski ei voinut kommentoida torstaista mielenosoitusta, koska hänelle *ei oltu* siitä kertomansa mukaan *ilmoitettu*. *Länsiväylä* 21.11.1993
- 6) Koiviston arvion mukaan Suomea ei Ilomantsin taistelujen jälkeen ollut enää uhkaamassa mikään sellainen vaara, jota *ei* Suomen toimenpiteillä *oltaisi voitu* välttää. *Helsingin Sanomat* 5.9.1994
- 7) Valitettavasti monessa pankissa soikaistuttiin alkuaikojen hyvästä menestyksestä. Asetetut tulostavoitteet *näytettiin saavutettavan* ja jopa *ylitettävän* helposti. *Kanava* 3/1994
- 8) Sen sijaan tiedotusvälineissä tekijää [Viktor Vladimirovia] *näytetään kutsutun* pääsääntöisesti neuvostodiplomaatiksi. Lähes ohimennen on mainittu, että häntä on pidetty myös KGB:n kenraalina. *Journalisti* 15/93
- 9) Siihen [yhteistyöhön tietokoneohjelmien valmistajien kanssa ohjelmien laittoman käytön estämiseksi] *tunnutaan nyt olevan* valmiita — myös poliisissa. *TV 1, uutiset* 1.2.1994
- 10) Eduskunnassa *näytettiin pitäneen* jarrutuspuheita [toimittajan ulkomaanmatkan aikana]. *Maatalousradio, Radio Suomi* 13.11.1994

Poimimani liittotempusmateriaali jakautuu muotoryhmittäin taulukon 1 mukaisesti.

Tempus	Myönteinen	Kielteinen	Yht.
Ind. perf.	34	20	54
Ind. plkvmp.	8	35	43
Kond. perf.	9	2	11
Yht.	51	57	108

Taulukko 1. Kaksoispassiivin sisältävät liittotempukset muotoryhmittäin.

Eniten aineisto näyttää sisältävän indikatiivin perfektimuotoja, pluskvamperfektit ovat toiseksi suosituimpia. Myönteisiä ja kielteisiä muotoja näyttää kertyneen suunnilleen saman verran. Yksittäisistä muotoryhmistä suosituin on indikatiivin plus-

kvamperfektin kieltomuoto, ero indikatiivin perfektin myönteiseen muotoon on tosin mahdollisimman niukka, mutta ero pluskvamperfektin myönteiseen muotoon erittäin selvä.

Referatiivisissa lauseenvastikkeissa

▷

kaksoispassiiveja on kaikkiaan 30. Ne jakautuvat kahtia niin, että sekä havaintoverbi että partisiippi ovat passiivissa 16 tapauksessa; 14 tapauksessa havaintoverbi on passiivissa, mutta partisiippi aktiivissa. Luen siis nyt tässä kaksoispassiiveihin myös jälkimmäisen tapauksen (esimerkit 9 ja 10), jossa ei ole kyse kaksinkertaisesta passiivin tunnuksesta, vaan »väärän» verbimuodon passiivistamisesta.

Tähän mennessä ei ole ollut käytettävissä tarkkaa tietoa siitä, mikä on kaksoispassiivien ja norminmukaisten passiivien frekvenssin suhde juoksevassa tekstissä. KKTK:n nykykielen ATK-korpuksessa on alustavassa koekäytössä sanomalehti Keski-suomalaisen vuoden 1994 teksti. Olen poiminut siitä tammi–kesäkuun ajalta kaikki passiivin liittotempukset. Niiden jakouman esittää taulukko 2.

Tempus	Myönteinen	Kielteinen
Ind. perf.	0,4	2,1
Ind. plkvmp.	0,3	48,6 *
Kond. perf.	1,7	2,9 *

Taulukko 2. Kaksoispassiivimuotojen arvioitu³ prosentuaalinen osuus kaikista passiivin liittomuodoista muotoryhmittäin Keski-suomalaisen tammi–kesäkuun numeroissa 1994. Asteriskilla * merkitty prosenttiluku on kuitenkin tarkka, ei arvioitu.

Pari seikkaa on taulukon perusteella ilmi-selvää. Kaksoispassiivimuotojen suhteellinen osuus koko aineksessa on perin pieni. Toiseksi indikatiivin pluskvamperfektin kieltomuodossa kaksoispassiivimuotoja on suhteessa eniten, lähes puolet koko muotoryhmästä. Tämä kannattaa panna merkille kielioppien ja kielioppaiden esittelyn varalle. Kolmanneksi voi havaita, että ylipäänsä kieltomuodoissa kaksoispassiivia esiintyy suhteellisesti taajempaan kuin myönteisissä muodoissa.

VARHAISNYKYSUOMI JA KIELIOPIT

Kaksoispassiivi näyttää ilmestyvän kirjakielen vasta 1800-luvulla. Ainakaan sitä ei löydy KKTK:n vanhan kirjasuomen ATK-

korpuksista, jotka sisältävät hyvän valikoiman kirjasuomea Agricolasta Aleksis Kiveen. Tämä on oikeastaan odotuksenmukaista: vanhassa kirjasuomessa passiivin liittotempus on monipersonainen, se koostuu persoonassa taipuvasta *olla*-verbistä ja pääverbin passiivin 2. partisiipista, joka yleensä kongruoi subjektin luvun kanssa (Häkkinen 1994: 252). Sama konneksiohan on mahdollinen nykysuomessakin (*Monet ovat kutsutut*), mutta se jäsennetään predikatiivilauseeksi.

Varhaisin löytämäni⁴ kaksoispassiivimuoto on vuodelta 1829, Oulun Wiikko-Sanomia -lehden ensimmäisestä vuosikerasta:

11) Tätä *ei oltu* kuitenkaan vielä *tietty* aivan toeksi (OVS 1829: 39 s. 2).

³ Keski-suomalaisen aines on koodaamatonta tekstimassaa. Haut (joista kiitän Outi Lehtistä) on kohdistettu tiettyihin sane- ja tunnusmorfeemijonoihin. Tällainen haku tuottaa myös asiaankuulumatonta ainesta. Olen puhdistanut kaikki kaksoispassiivimuotoryhmät ylimääräisestä aineksesta, jäljelle jäi 85 tapausta. Norminmukaisten passiivien ryhmästä kävin läpi kaksi kolmasosaa tammikuun löydöksistä, 1 171 tapausta. Niistä oli karsittavia 153, siis noin 13 %. Olen vähentänyt tuon 13 prosentin määrän kaikista hakujen tuottamista norminmukaisten passiivien määristä, jolloin jäljelle jäi yhteensä 11 869 tapausta. Erikseen olen puhdistanut tapaus tapaukselta norminmukaisten passiivien ind. pluskvamperfektin ja kond. perfektin kieltomuodot.

⁴ Kiitän Matti Punttilaa KKTK:n 1800-luvun aineksen käytössä saamastani avusta.

Vuosien 1829–32 Oulun Wiikko-Sanomia sisältää kaikkiaan 11 kaksoispassiivista; kaikki yhtä lukuun ottamatta ovat indikatiivin pluskvamperfektin kieltomuotoja, tuo yksi muu on ind. pluskvamperfektin myönteinen muoto (KKTK:n ATK-korpuukset, 1800-luvun kirjasuomi).

Muusta Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen 1800-luvun kirjallisuuden ATK-aineistosta löytyy seitsemän kaksoispassiivitapausta: vuoden 1849 almanakasta yksi indikatiivin perfektin myönteinen muoto ja kuusi indikatiivin pluskvamperfektin kieltomuotoa Lönnrotin Valittujen teosten 4. osasta (KKTK:n ATK-korpuukset, 1800-luvun kirjasuomi).

Tiivistäen 1800-luvun kirjakielen kaksoispassiivianeisto käsittää siis 18 tapaus- ta, joista 16 on indikatiivin pluskvamperfektin kieltomuotoja.

Suomen kirjakielen kuvauksiin kaksoispassiivimuodot saapuvat heti 1800-luvun alussa. Ensimmäisenä kaksoispassiivimuotoja mainitsee kieliopissaan Strahlmann (1816: 106) esitellessään *olla*-verbin passiivin tempus- ja modustaivutusta. Pass. ind. perfektinä Strahlmann antaa muodot *on oltu* tai *ollaan oltu* ja pluskvamperfektinä *oli oltu* tai *oltiin oltu*. Nämä ovat Strahlmannin ainoat kaksoispassiivimuodot; *olla*-verbin muut modukset ja kieltomuodot ovat nykykäytännön mukaiset, samoin muiden esimerkkiverbien kaikki paradigmat.

Seuraava kieliopinkirjoittaja, joka mainitsee kaksoispassiivimuotoja, on Länkelä (1873: 97). Hänen kieltotaivutuksen paradigmaansa sisältyy (ainoana vaihtoehtona) passiivin perfekti (!; täytynee olla painovirhe taulukossa) *ei oltu annettu*. Vastaavasti refleksiivitaivutuksessa hänellä on pluskvamperfektin ainoana kieltomuotona *ei oltu muuttaittu*. Länkelän kieliopin 1. painoksessa (1867) kaksoispassiivimuotoja ei mainita lainkaan.

Genetz (1881: 65) esittelee verbintaivu-

tuksen nykykielioppien tapaan, mutta hänellä on muistutus, joka kuuluu näin:

Passiivin kielteisessä pluskvamperfektissä käytetään apuverbiä myös passiivisena, esim. *ei oltu muutettu = ei ollut m.*, mutta myös = *emme olleet muuttaneet*.

Genetzin muistutus on — voitaneen sanoa — periytynyt Setälän (1898: 104) kielioppiin olennaisesti samanlaisena. Setälän muistutus on seuraava:

Passiivin kielteisessä pluskvamperfektissä saattaa apuverbi esiintyä passiivisenakin, esim. *ei oltu annettu = ei ollut annettu*.

Kettusen (1934: 72) kielioppi esittelee passiivin ind. pluskvamperfektin kieltomuotona muodon *ei oltu istuttu* (yksi esimerkki). Muut esimerkit ovat tyyppiä aktiivin *olla* + passiivin partisiippi. Saman kieliopin myöhempi versio (Kettunen ja Vaula 1960: 93) sisältää enemmän kaksoispassiiviesimerkkejä: *ei ollut (t. oltu) kutsuttu*, *ei ollut (t. oltu) tuotu*, *ei ollut (t. oltu) viety*.

Penttilä (1957: 614–616) esittää kieliopissaan passiivin perfektin muotoina mahdolliseksi »joskus» sekä *ollaan sanottu* että *ei olla sanottu*. Pluskvamperfektin myönteisenä muotona Penttilällä on vain normin mukainen muoto, sen sijaan kielteisinä muotoina ovat samanarvoisia *ei ollut sanottu* ja *ei oltu sanottu*.

KIELIOPPAAT

Luon vielä katsauksen tärkeimpien kielioppaiden kaksoispassiivikantoihin ja niiden mahdollisiin perusteluihin.

Kaksoispassiivin torjuu kirjakielestä ehkä ensimmäisenä Saarimaa (1930: 32). Saarimaan sanoin passiivin liittomuodoissa »ei ole syytä» ilmaista passiivisuutta kahdesti ja apuverbiä »ei ole pantava» passiiviin. Ohje toistuu lähes samanlaisena myöhemmin (Saarimaa 1947: 41, 1962: 43):

▷

passiivisuutta »ei ole syytä» ilmaista kahdesti; apuverbiä »ei tarvitse» panna passiiviin.

»Passiivin liittomuodoissa ei ole syytä ilmaista passiivia kaksinkertaisesti», lausuu Pulkkinen (1967: 66). Tätä tosin näkyy Pulkkinen mukaan varsinkin pluskvamperfektin kieltomuodoissa tehtävän. »Harvinaisempia ja vielä taitamattomamman tuntuisia» ovat sellaiset rakenteet kuin *ollaan sanottu* jne. Myös referatiivisen lauseenvastikkeen kaksoispassiivin Pulkkinen (mp.) torjuu: passiivisuutta on ilmaistu aiheettomasti kahteen kertaan.

Setälän jo mainittua kielioppia on käytetty myös kielioppaana. Vielä tuon kieliopin 12. painoksessa (Setälä 1930: 112) pluskvamperfektin kieltomuotoa koskeva muistutus on sanasta sanaan sama kuin ensimmäisessä. 15. painoksessa (Setälä 1961: 125) muistutus on saanut muodon, jonka mukaan apuverbi saattaa pass. pluskvamperfektin kieltomuodossa joskus esiintyä passiivisenakin. Olen muuten omaan kappaleeseeni kirjan 15. painosta yliopistonlehtorin kehotuksesta 1960-luvun alussa piirtänyt tämän muistutuksen ympärille sulkeet ja kirjoittanut viereen: ei nykykielessä. Sadeniemi (Setälä ja Sadeniemi 1966: 119) on kuitenkin tuon muistutuksen säilyttänyt ainakin kirjan 17. painoksessa.

Korhonen (1965: 68) lausuu lyhyesti, että passiivisuutta ei ole syytä ilmaista kaksinkertaisesti, ja antaa esimerkkejä oikeasta ja väärästä.

Ikola (1983: 58) huomauttaa, että sellaiset kaksinkertaiset passiiviset liittomuodot kuin »ollaan tehty», »ei oltu annettu» eivät ole suositeltavia.

Itkosella (1982: 283) kaksoispassiivია käsittelyvä jakso kuuluu näin:

Passiivin perfektin- ja pluskvamperfektin muotojen apuverbinä *olla* on kirjakielen aktiivimuotoinen: *tästä on* (ei »ollaan») *saatu jo kokemuksia; lippu oli* (ei

»oltiin») *vedetty salkoon; hänestä ei ole* (vältettävä muoto »olla») *kuultu sen koommin; pukua ei ollut* (miel. kuin »oltu») saatu vielä valmiiksi.

Iisa, Oittinen ja Piehl (1994: 210) toteavat, että verbien kieltomuodoista eniten vaikeuksia tuottaa passiivin pluskvamperfekti. Teos valaisee esimerkein norminmukaista ja -vastaista käyttöä ja tähdentää: »Älä ilmaise passiivia kahteen kertaan!»

Tähän asti käsiteltyjen kielioppaitten kannan voi tiivistää niin, että ne kaikki torjuvat kaksoispassiivimuodot. Torjunnan peruste, milloin se ilmoitetaan, on passiivin tunnuksen tarpeeton toistuminen. Voi päätellä, että ohjeen antajien ihanteena on redundanssin välttäminen.

Kielioppaitten nyansseissa on eroja. Useimmat suovat pluskvamperfektin kieltomuodolle erityiskohtelun. Setälä suorastaan hyväksyy sen rinnakkaisuudoksi. Pulkkinen voinee tulkita niin, että pluskvamperfektin kieltomuodot ovat hiukan vähemmän torjuttavia kuin muut, »taitamattomamman tuntuiset» muodot. Itkosenkin kielteisyyden pluskvamperfektin kieltomuotoa kohtaan on lievempää kuin muita muotoja kohtaan. Iisan, Oittisen ja Piehlin maininta passiivin pluskvamperfektistä eniten vaikeuksia tuottavana muotona lienee tulkittava niin, että tuo muoto on kirjoittajien mielestä yleisin. Yleisin — niukasti — se on omissa poiminnossanikin (taulukko 1) sekä varsinkin Keski-suomalaisen tekstissä (taulukko 2). Perfektin myönteinen muoto on omissa poiminnossani lähes yhtä yleinen.

Sanomalehtiaineisto (taulukko 2) antaa perusteita kielenoppaiden pluskvamperfektin kieltomuodolle suomalle erityiskohtelulle. Tässä muotoryhmässä norminvastaisia muotoja on lähes puolet. Se tuntuu myös olevan 1800-luvun kirjakielen yleisin kaksoispassiivimuoto.

Käsittelen erikseen Lauri Kettusen kielenohjailutyötä, koska hän perustelee kan-

taansa laajimmin. Kanta on kaksoispassiivimuodoille suhteellisen myönteinen. Kettusen (1934: 73) kielioppi hyväksyy rinnakaismuodoiksi seuraavat: *Ei oltu istuttu. Ei oltu pidetty. Ei oltu tehty työtä*. Myös myönteisinä muotoina käytetään — vaikkakin »harvemmin» — sellaisia kuin *oltiin istuttu, oltiin pidetty*. »Murteellisina» (ja siis ilmeisesti kartettavina) Kettunen pitää perfektimuotoja *ollaan istuttu, ei olla istuttu*. Loppuksi Kettunen toteaa:

Johdonmukaisinta olisi käyttää kaikissa passiivin liittotempuksissa *olla*-verbin aktiivisia taivutusmuotoja.

Saman kieliopin 11. painoksessa (Kettunen ja Vaula 1960: 93) toisaalta vahvistetaan kielteisen pluskvamperfektin kaksoispassiivimuotojen asemaa toteamalla, että kirjakielessä käytetään passiivisen *oltu*-muodon *o h e l l a* (harv. EL) aktiivista *ollut*-muotoa, toisaalta leimataan nyt myös pluskvamperfektin myönteiset kaksoispassiivimuodot »murteellisiksi». Lopputoteamus kuuluu:

Johdonmukaisinta, vaikka ei selvintä olisi käyttää kaikissa passiivin liittotempuksissa *olla* verbin aktiivisia taivutusmuotoja.

Kielioppaassaan *Hyvää vapaata suomea* Kettunen menee pisimmälle kaksoispassiivimuotojen hyväksymisen suuntaan. Kirja on tekijän nimenomaisen todistuksen mukaan syntynyt Saarimaan *Kielenoppaan* poleemiseksi vastineeksi (Kettunen 1949: V). Niinpä Kettunen on myös kaksoispassiivimuotojen käytössä eri linjoilla kuin Saarimaa. Toisin kuin muut kielenohjailijat Kettunen painottaa tässä kysymyksessä selvyuden, yksiselitteisyyden vaatimusta. Kettunenkin aloittaa pluskvamperfektin kielto muodosta. Hän kirjoittaa (1949: 127):

— eikö olisi luonnollisinta myös *ei oltu saatu*? Niinhän varsin yleisesti sekä sanotaan että kirjoitetaan ja se on lisäksi **selvempää** kuin *ei ollut saatu* — se näet jo pitkässä virkkeessä ilmaisee heti, että

on kysymys passiivista, esim. *ei oltu pitkään aikaan siitä asiasta saatu kuul-la mitään* (vrt. *ei ollut...*). Kieliopin kaavamainen kanta on tässä tarkistuksen tarpeessa, tahi oikeammin: kielenkäyttö ei ole ollut eikä ole tässä kohden aiddattavissa. Ainakin milloin selvyys vaatii, pitäisi olla hyväksyttävää apuverbin passiivinen muoto — .

Myös referatiivisen lauseenvastikkeen tapauksissa on Kettusen mukaan sallittava kaksoispassiivimuotoja, milloin selvyys vaatii (mts. 127, 214).

NYKYKIELENHUOLTO

Otan vielä puheeksi kaksoispassiivin ja nykyisen kielenhuollon suhteen. Näyttää siltä, että tuo torjuttu muoto on hiljalleen asettumassa kirjakieleen. Sitä näkee vakiintuneissa, arvovaltaisissa julkaisuissa pääkirjoituksia myöten. Mainitsen pari aiheodistetta siitä, miten syvällä kirjoittajien kielitajussa kaksoispassiivi on.

Keväällä 1995 pidin litterointiharjoituksia Helsingin yliopistossa suomen kielen opiskelijoille. Opiskeltavana oli allofonin tarkkuuteen menevä FU-tarkekirjoitus. Eräässä kohdassa savolainen kielenopas sanoo erittäin selvästi artikuloiden »myö on kävelemällä tultu». Paristakymmenestä kurssilaisesta peräti kaksi kirjoitti kyseisen kohdan »myö *ollaan* kävelemällä tultu». Puhekielessä kaksoispassiivi on niin vallitseva, että sen pelkkä odotus saa aikaan väärän kuulohavainnon.

Toinen havainto koskee ylioppilasaineita. Olen ylioppilastutkintolautakunnan luvalla poiminut kaksoispassiivit vähän yli tuhannelta ylioppilaskokelaalta, jotka ovat kotoisin Helsingistä, Itä-Suomesta ja Pohjois-Suomesta. Kaksoispassiivimuotoja keriyi 39. Määrä ei ole kovin suuri tekstimassaan verrattuna, mutta ei aivan vähäinkään. Oireellista on se, että näitä muotoja

ylipäänsä esiintyy, vaikka ne kouluopetuksessa yritetään juuria pois. Toinen oireellinen seikka on se, että kahdessa tapauksessa opettaja ei ollut merkinnyt kaksoispassiivimuotoa virheeksi. Tulkitseen asian niin, että opettaja ei ollut itsekään huomannut kyseistä kohtaa normin vastaiseksi.

Kolmas todiste: Ylen Ykkösen lyhyen Kielikorvan kysymys- ja vastausohjelmassa vastaajana ollut kielen asiantuntija käytti kaksoispassiivimuotoa. Koska ohjelmassa yleensä puhutaan huoliteltua yleiskieltä ja koska kysymykset ja vastaukset ensimmäiseen kirjoitetaan etukäteen, kysyin myöhemmin asiantuntijalta, oliko hän käyttänyt kaksoispassiivia tahallaan, esimerkiksi puhekielisen sävyn aikaansaamiseksi. Ei; hän oli omasta mielestään kirjoittanut ja puhunut mitä korrekteinta kirjakieltä; hän ei ollut yksinkertaisesti huomannut kaksoispassiivimuotoa, ne ovat hänelle niin tuttuja ja jokapäiväisiä.

Kaksoispassiivin käytön motiivina tunnetaan olevan ennen kaikkea Kettusenkin jo 1940-luvulla mainitsema selkeyden vaatimus. Kirjoittaja pitää erityisen tärkeänä, että lauseen passiivimuotoisuus on lukijalle alusta lähtien selvää. Lauseen keskenään kongruoivat passiivijäsenet muodostavat erilleenkin joutuneina oman selvästi erottuvan yksikkönsä. Ajatellaanpa seuraavaa lausetta:

- 12) Niin *oltiin* koko laajan pitäjän alueelta, tiettömien taipaleitten takaa taas kerran *kokoonnuttu* vanhalle kyläkirkolle. Kirjoittajan konstruktio 9.3.1996

Aktiivimuotoinen apuverbi veisi lukijan lauseen tulkinnessa pitkäksi aikaa aivan väärille jäljille.

Kaksoispassiivin käyttö näyttää mahdollistavan myös eräiden semanttisten eron-tekosten markkeeraamisen. Tältä kannalta on paljastava esimerkki 13.

- 13) Jos kaupunginhallituksen esitys *ol-
taisiin hyväksyty*, olisi metsää saanut kaataa ilman lupaa laajoilta alueilta ja mökkejä olisi saanut pystyttää Nuuksion rantoihin melkoisesti. Länsiväylä 23.1.1994

Sen virkkeessä on yksi sivulause ja kaksi rinnasteista päälausetta. Aktiivimuodossa (*olisi saanut*) olevilla päälauseilla on yhteinen agentti, geneerinen henkilötekijä. Passiivimuodossa (*oltaisiin hyväksyty*) olevan sivulauseen agentti on lähinnä kaupunginvaltuusto. Kirjoittaja on ilmeisesti hinnalla millä hyvänsä halunnut välttää vaikutelman, että kaikilla kolmella lauseella onkin yhteinen agentti, minkä vaikutelman aktiivimuotoinen apuverbi hätäiselle lukijalle saattaa antaa (*olisi hyväksyty – olisi saanut*). Näin kirjoittaja on tullut turvautuneeksi kaksoispassiiviin.

Referatiivisen lauseenvastikkeen kaksoispassiivin yleistymiselle on puhtaasti muodollisia perusteita. Yksipersonaisesti käytetyt havaintoverbit *näkyä, näyttää, kuulua, tuntua* tahtovat sekoittaa vastaaviin monipersonaisesti käytettyihin verbeihin *nähdä, katsoa, kuulla, tuntea*. Seuraava esimerkki on sanomalehdestä:

- 14) Siksi [kansanedustajan] kaksoisroolia *ei katsota voitavan* kieltää Suomen laissakaan. Helsingin Sanomat 26.11.94

Kun kerran *ei katsota voitavan* on korrekti muoto, kielenkäyttäjällä on suuri houkutus kirjoittaa myös *ei näytetä voitavan*. Tämän muodon edelleenkehittymänä voi pitää tyyppiä *näytetään voivan/voineen*; passiivin tunnusta on käytetty ohjeen mukaisesti vain kerran, mutta se on liitetty finiittimuotoon. Voimassa oleva ohje on aivan liian mutkikas.

Rautainen loogisuus, esimerkiksi kaksoispassiivintunnuksen välttäminen, ei voine olla kielenohjailussa ainoa arvo. Selvyyden vaatimus ohittaa usein

redundanssin kammon. Moniin yhteyksiin pyrkimys selvyyteen on aikojen kuluessa vakiinnuttanut redundanssimuodot — ajateltakoon vaikka subjektin ja predikaatin numeruskongruenssia tai adjektiiviattribuutin ja sen pääsanan kongruenssia. Olisikohan jo aika päästää kaksoispassiivimuodot tehottomaksi osoittautuneesta »ei ole syytä» -pannasta vapaasti kilpailemaan elintilasta? Vapauttamista puoltaa sekin, että kieliopintekijät ovat jo liki parin sadan vuoden ajan kirjanneet kaksoispassiivimuotojen olemassaolon. ■

ERKKI LYYTIKÄINEN

Suomen kielen laitos, PL 49,

00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti:

Erkki.Lyytikainen@Domlang.Fi tai

Erkki.Lyytikainen@Helsinki.Fi

LÄHTEET

- GENETZ, ARVID 1881: Suomen kielen äänne- ja muoto-oppi ynnä runousoppi. Oppikouluja varten. Helsinki.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia. WSOY, Helsinki.
- IISA, KATARIINA – OITTINEN, HANNU – PIEHL, AINO 1994: Kielenhuollon käsikirja. Yrityskirjat, Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1978: Lauseenvastikeoppia. Tietolipas 76. SKS, Helsinki.
- 1983: Nykysuomen käsikirja. 7., tarkistettu painos. Weilin+Göös, Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1982: Kieliopas. 2. painos. Kirjayhtymä, Helsinki.
- KETTUNEN, LAURI 1934: Suomen kielioppi oppikouluille ja seminaareille. WSOY, Helsinki.
- 1949: Hyvää vapaata suomea. Ohjekirja suomen kielen käyttäjille. Gummerus, Jyväskylä.
- KETTUNEN, LAURI – VAULA, MARTTI 1960: Suomen kielioppi sekä tyyli- ja runopin alkeet oppikouluille ja seminaareille. WSOY, Helsinki.
- KKTK = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- KORHONEN, PENTTI 1965: Suomen kielioppi. Puijon kirja, Kuopio.
- LÄNKELÄ, J. 1867: Suomen kielen kielioppi. Alkeisopetuksen tarpeeksi. Hämeenlinna.
- 1873: Suomen kielen kielioppi. Alkeisopetuksen tarpeeksi. Toinen painos. Hämeenlinna.
- PENTTILÄ, AARNI 1957: Suomen kielioppi. WSOY, Porvoo.
- PULKKINEN, PAAVO 1967: Asiasuomen opas. Neljäs painos. Otava, Helsinki.
- SAARIMAA, E. A. 1930: Huonoa ja hyvää suomea. Oikeakielisyysohjeita. WSOY, Helsinki.
- 1947: Kielenopas. Oikeakielisyysohjeita. WSOY, Helsinki.
- 1962: Kielenopas. Oikeakielisyysohjeita. Viides painos. WSOY, Helsinki.
- SETÄLÄ, E. N. 1898: Suomen kielioppi; Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin opiskelua varten. Otava, Helsinki.
- 1930: Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin opiskelua varten. Kahdestoista painos. Otava, Helsinki.
- 1961: Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin opiskelua varten. Viidestoista painos. Otava, Helsinki.
- SETÄLÄ, E. N. – SADENIEMI, MATTI 1966: Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi. Oppikoulua ja omin päin opiskelua varten. Seitsemästoista, uudistettu painos. Otava, Helsinki.
- STRAHLMANN, JOHANN 1816: Finnische Sprachlehre für Finnen und Nicht-Finnen. St. Petersburg.